

# HET ALTAAR VAN MARIA MAG- DALENA TE HILVARENBEEK

L.F.W. ADRIAËNSEN

## Abkorting

AAT	Abdijarchief Tongerlo
ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage
GAB	Gemeentearchief Breda
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAT	Gemeentearchief Tilburg
OAA	Oud Administratief Archief
RAA	Rijksarchief Antwerpen
RAH	Rijksarchief 's-Hertogenbosch
SAA	Stadsarchief Antwerpen
SAE	Streekarchief Eindhoven
SAOH	Streekarchief Oosterhout
SAOW	Streekarchief Oisterwijk

In de reeks artikelen „Erfgenamen van heer Ghijzel Back” heb ik de families en personen besproken, die krachtens bloedverwantschap recht hadden op enkele stichtingen. Hierna gaat het over een familiestichting uit 1462: een altaar in de collegiale kerk van Hilvarenbeek, dat bediend moest worden door bloedverwanten van de stichters Henrick en Aernt Beys, twee broers en priesters.

## § 1. De familie Beys

I. AERNT BEYS COELBORNE VAN LOEN was eigenaar van het goed *Coydenberch*<sup>1</sup> te Tilburg en Loon op Zand. Het hertogelijke cijnsboek van 1380 verantwoordt inkomsten *de bonis de Coydenberch quondam Beijs Coelborne*. Aert was gehuwd met zekere Aleyt en bij haar vader van:<sup>2</sup>

1. Arnt Beys, volgt onder II op pagina 35.
2. Lambrecht Arnt Beys Coelborner<sup>3</sup>, gehuwd met Lijsbeth Jan Boem<sup>4</sup>, dochter van Jan bij Yda Mathys Loef.
3. Geertruyt Arnt Beys trouwde met Eryt Wynrick Eryts van Loen<sup>5</sup>, wiens weduwe zij aan het einde van de veertiende eeuw was.<sup>6</sup> In 1434 wordt Jan zoon wijlen Erit Wynnen genoemd.<sup>7</sup>
4. Engelbeern Aernt Beys Coelborner was gehuwd met achter-eenvolgens Wautger die Greve en Berys van Breda.<sup>8</sup> Haar nalatenschap werd gedeeld in 1421 tussen Margriet Wautgers die Greve, Liesbeth Berys van Breda, Aleyt Berys van Breda en haar man Henric Voet, terwijl andere kinderen Gerit, Jan en Yda Berys van Breda waren.<sup>9</sup>
5. Jan Beys<sup>10</sup>, priester. In 1379, *des Sondaghs nae die octave van des Heylighs Sacraments dagh*, gaf hij zijn broer Henrick zijn

1. F. Smulders, „Tilburg rond 1450. V”, *Actum Tilliburgis*, IV (1973) 30.
2. GAH, R 1182, f 284, 1400/01.
3. GAH, R 1204, f 130, 29 oktober 1433: Lambert Beys van Venloen (Udenhout).
4. GAH, R 1251, f 25<sup>v</sup>, 1481/82.
5. GAH, R 1175, f 276, 1371/72.
6. GAH, R 1181, f 100<sup>v</sup>, 1398/99.
7. GAH, R 1204, f 50<sup>v</sup>, 1433/34.
8. GAH, R 1179, f 465, 1392/93.
9. GAH, R 1192, f 277<sup>v</sup>, 7 augustus 1421; f 373<sup>v</sup>, 9 oktober 1421.
10. SAOW, Hilvarenbeek R 47, f 142, *op Sint Pauwels dach conversio* 1406. GAH, R 1189, f 20<sup>v</sup>, 12 november 1414. R 1199, f 16, 5 januari 1429. R 1227, f 462<sup>v</sup>, 1456/57. R 1228, f 140<sup>v</sup>, 1457/58. R 1238, f 275<sup>v</sup>, 1468/69.

11. SAOW, Hilvarenbeek R 26, f XLVIII<sup>v</sup>. Oisterwijk R 207, f 38<sup>v</sup>.
12. GAH, R 1185, f 26, 1406/07. R 1189, f 20<sup>v</sup>, 12 november 1414.
13. G.C.A. Juten, „Consilium de Beke”, *Taxandria*, XXVI-XXX (1919-1923) XXVII, 157.
14. Juten, *Consilium*, XXX, 218.
15. GAH, R 1189, f 20<sup>v</sup>, 1414/15. R 1193, f 438, 21 september 1423. R 1195, f 239<sup>v</sup>, 1424/25. R 1225, f 290, 20 juni 1455. R 1246, f 206<sup>v</sup>, 16 mei 1477. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 175, 27 februari 1527. Oisterwijk R 157, f 10, Sint Jan Evangelist 1448.
16. AAT, ALG 13, f 118, 22 juli 1476. GAH, R 1242, f 229, 1472/73. R 1246, f 206, 16 mei 1477. R 1265, f 142<sup>v</sup>, 1495/97. ARAB, Rekenkamer 45073, f 112<sup>v</sup>.
17. AAT, ALG 13, f 53. Juten, *Consilium de Beke*, 208.
18. AAT, charterverzameling no 1958, 25 april 1456, no 2076, apostel Simon 1467. SAOW, Hilvarenbeek R 48, f 237<sup>v</sup>, (21 februari 1457).
19. ARAB, Rekenkamer 163, f XLI<sup>v</sup>, 13 mei 1467.
20. L.F.W. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog en onder de generaliteit. Sociale en economische geschiedenis van een Kempens dorp tussen 1400 en 1800* (Hilvarenbeek, 1987) 250, 251. SAOW, Oisterwijk R 179, f 28<sup>v</sup>, 24 augustus 1473.
21. SAOW, Oisterwijk R 179, f 28<sup>v</sup>, 24 augustus 1473. R 180, f 1, *in festo Bartholomei anno LXXIII*.
22. SAOW, Oisterwijk R 177, f 13v/14, 21 januari 1472.
23. ARAG, Staten-Generaal 5032-II.

ouderlijke erfdeel te Oisterwijk, Tilburg en Loon op Zand.<sup>11</sup>

6. Henrick Aernt Coelborne Beys, volgt onder IIbis op pagina 40.

II. HEER ARNT BEYS<sup>12</sup> was pastoor van Goirle tot zijn vrijwillige terugtreding in 1400. In ruil voor de pastorie kreeg hij toen een Maria-altaar in de kerk van Beringen ter waarde van 8 mud rogge per jaar.<sup>13</sup> Voorts was hij, –althans in 1400-1406–, rector van het Maria-altaar van Waalwijk.<sup>14</sup> Pastoor Beys had bij zijn concubine Hadewich Kempen van Hilvaerenbeke twee bastaards, die hierna volgen. Hadewichs afkomst doet vermoeden dat heer Aernt te Hilvarenbeek woonde, evenals trouwens andere investieten van Goirle; het kapittel had bovendien het presentatierecht van het Goirlese pastoraat.

1. Heer Aernt Beys<sup>15</sup>, priester, was rector van het Leonardus-beneficium op het hoogaltaar te Hilvarenbeek en sinds 1449 of 1450 ook van het altaar van de Heilige Geest in dezelfde kerk.<sup>16</sup> In 1418-1445 was hij de absente rector van het Heilige-Geestaltaar te Oosterhout<sup>17</sup> en in 1445-1475 de absente rector van het Maria-altaar annex de kosterij te Diessen.<sup>18</sup> In 1467 betaalde hij £ 24 voor het recht om (als bastaard) te mogen testeren.<sup>19</sup>
2. Heer Henrick Beys<sup>20</sup> studeerde sinds 1416 aan de universiteit van Keulen, behaalde de graad van *magister artium* en werd tot priester gewijd. Hij resideerde als openbaar notaris en kanunnik te Hilvarenbeek, waar hij aan de Gemene Plaats woonde. Van het door mr Jan van Spul, –wiens executeur-testamentair heer Aernt Beys was<sup>21</sup>–, gestichte Sint-Sebastiaanaltaar in de kerk van Oisterwijk werd hij de eerste rector.<sup>22</sup> In 1462 stichtten de broers Henrick en Aert Beys het Maria-Magdalena-altaar in de collegiale kerk van Hilvarenbeek. Henrick Beys stierf in 1473.

## § 2. De stichting

Van de stichtingsakte zijn een kopie en een uittreksel bewaard gebleven.<sup>23</sup> De oorspronkelijke akte werd op 10 november 1462 verleden voor Jan van der Straten, deken van het Sint-Janskapittel te 's-Hertogenbosch.

Het altaar was bestemd voor een priester of een wereldlijke klerk die binnen een jaar zou promoveren tot priester. Deze moest vier maal per week de mis opdragen of op regelmatige manier laten opdragen. Bovendien diende hij deel te nemen aan de getijden van de kanunniken. Hij moest een bloedverwant zijn van de stichters en bij gebrek aan familie kon een geboren Bekenaar worden aangesteld. Het patronaats- of benoemingsrecht werd toebedacht aan de plebaan van Hilvarenbeek en aan de roedragers van het kapittel aldaar.

Patroonheilige van het altaar was Maria Magdalena, maar later ook Marta, haar broer Lazarus, de Maagd Maria en de Apostelen.

Maria Magdalena was de populaire patrones van de boetelingen en de gevallen vrouwen.

In de loop der tijden werd er een godslamp aan het altaar verbonden, die brandende moest worden gehouden door de kerkmeester.<sup>24</sup> Ongetwijfeld zijn er jaargetijden en misschien een of meer nieuwe missen op het altaar gesticht, maar door gebrek aan documentatie kan dat niet worden geverifieerd. Aan de hand van de inkomstenstaat uit 1627 kan worden vastgesteld dat het inkomen inmiddels was gegroeid tot jaarlijks f 125:14:7 aan cijzen, renten en huur, en 36 mud  $9\frac{1}{2}$  lopen in roggespecie.<sup>25</sup>

De broers Beys doteerden het altaar rijk, onder andere met het huis aan de Gemene Plaats (thans Vrijthof 23) dat Henrick in 1456 had gekocht<sup>26</sup> en dat later *het Sterrenhuys* heette:

- een huis met een tuin, gestaan tussen het woonhuis van de stichters en het huis van Franck natuurlijke zoon Francken van Spul, belast met een erfcijns van 1 oude denier aan de hertog, met 17 oude denieren aan het Heilige-Geestaltaar (te betalen op Sint-Mauritiusdag) en met 6 lopense erfrogge aan hetzelfde altaar (te betalen met Maria Verlossing)
- een erfpacht van 6 lopen rogge
- $1\frac{1}{2}$  mud erfrogge door Zacharias zoon wijlen heer Peter Haghen en Jacob, de man van Elisabeth dochter wijlen heer Peters Haghen
- $2\frac{1}{2}$  mud rogge, die de deken en het kapittel aan de gebroeders Beys verkochten
- $1\frac{1}{2}$  mud rogge uit een *mansus* te Hilvarenbeek, ter plaatse *die Bavelt*
- $1\frac{1}{2}$  mud erfpacht uit het goed van Jan Melis te Esbeek
- ongeveer 20 lopen rogge uit het goed van Jan van den Langencruys
- 20 lopen uit een akker *in Loe* onder Hilvarenbeek, betaald door heer Servaes Schilder en Jacob *tyckwever*
- 1 mud rogge uit het erf van Niclaes zoon wijlen Niclaes van den Craenbraeck
- 1 mud rogge uit het goed van Christiaen Noijkens, gelegen te Loo nabij de wouwer
- 1 mud rogge uit het goed van de kinderen van wijlen Bartholomeus Boschoven, gelegen in de Westerwijk onder Hilvarenbeek
- 1 mud rogge uit het goed van Gielis Staeckenborch te Diessen
- 14 lopen rogge uit de percelen land *de Winckel* en *Elst*, betaald door de gebroeders Peter en Christiaen Noijkens
- 10 lopen rogge uit het goed van Jan Sebert Spelsers in de Westerwijk
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Huybert van der Muelen, die te Baarschot onder Diessen woont
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Marten natuurlijke zoon Martens van Eynde, die te Esbeek woont

24. SAOW. Hilvarenbeek R 61. f 72<sup>v</sup>, 30 augustus 1577.

25. ARAG, Staten-Generaal 12555-10.

26. GAH, R 1226, f 269<sup>v</sup>, 23 januari 1456.

- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Franco Jan Panis
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Maria Witbols
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Loey, schoonzoon van Gerit Bocxs, woonachtig te Esbeek
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Jacob zoon wijlen Jans van der Veken in de Westerwijk
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Henrick Bogaerts in de Westerwijk
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Steven Coenen op de Biest onder Hilvarenbeek
- $\frac{1}{2}$  mud rogge uit het goed van Jan Hixspoer te Moergestel
- 7 lopen rogge uit het huis en erf van Jan Henricx van der Veken, woonachtig in de Voort onder Hilvarenbeek
- 6 lopen rogge uit het goed van Hadewich weduwe Peter Wijten, wonende op de Biest
- 6 lopen rogge uit het perceel *die Peperbocht*, betaald door de weduwe Catharina en de kinderen van Dirck de Bresser te Hilvarenbeek
- 4 lopen rogge uit het goed van Peter zoon wijlen Wouters van Hulsel, woonachtig in de Westerwijk
- 4 lopen rogge uit het goed van de kinderen van wijlen Matthijs Otten, woonachtig in de Westerwijk
- 4 lopen rogge uit het goed van Niclaes Niclaess van Eynde, woonachtig op de Biest
- 4 lopen rogge uit het goed van wijlen Peter van Aken, woonachtig in de Beerten onder Hilvarenbeek
- 4 lopen rogge uit het goed van Gerard de Zeelmeecker te Diessen
- 4 lopen rogge uit het goed van Goyaert Niclaes Tielemans, die te *Meecke* (?) woont
- 2 lopen rogge uit het goed van Jan Coenen op de Biest

Het totale patrimonium van het beneficium bestond dus uit een huis en uit 20 mud 11 lopen rogge-inkomsten per jaar. Het was daarmee het rijkste beneficium of altaar van Hilvarenbeek, wat het is gebleven tot de protestantisering.

### § 3. *De rooms-katholieke beneficianten*

Voordat het altaar als bijgelovig geestelijk fonds werd geconfisqueerd door de overheid, werd het door negen kapelaans bediend:

1. Henrick van den Dael.
2. Peter van Gorop.
3. Jan Melis.
4. Laureyns Ghijsbrechts.
5. Jan Bacx (sinds 1529).
6. Goyaert Otten (tot 1588).
7. Dirck van den Broeck (1588–1610).
8. Jan Lavaerts (1610–1626).
9. Dirck Laverts (1626–1663).

Van deze negen beneficianten komen er zeven voor in de hierna volgende genealogie. Alleen Laureys Gysbrechts en zijn opvolger Jan Bacx konden niet worden geplaatst, hoewel zij volgens de stichtingsakte van den bloede moesten zijn aan Henrick en Aernt Beys. Hen behandel ik afzonderlijk.

Jan Jan Gysbrechts trouwde met Margriet Jan Deenen<sup>27</sup>, dochter van Jan Henrick Denen. Zij verlieten Esbeek en vestigden zich in de Gelderstraat in de dorpskom van Hilvarenbeek. Zij hadden de volgende kinderen:

1. Heer Laureyns Ghijsbrechts alias Witbols<sup>28</sup> ging in 1500 studeren aan de universiteit van Leuven, maar wordt later niet gezien met een titel. In 1522 verkocht hij samen met zijn zus Lysbeth aan mr Cornelis de Verwer, chirurgijn, een huis en hof tot Beeck op die tolbrugge in de Gelderstraat.<sup>29</sup> Hij had meer gemeenschappelijk bezit met Lysbeth: in 1524 verkochten zij een erf met een huisje in de Wouwerstraat en in 1526 een roggerente.<sup>30</sup> Lysbeth was ongehuwd<sup>31</sup> en woonde vermoedelijk samen met haar priesterbroer.

In 1522 kocht heer Laureyns van de erfgenamen van Joest Symon Scellekens een huis in de Papestraat naast de cantonrij.<sup>32</sup>

Heer Laureyns bezat minstens twee beneficiës. Om te beginnen was hij de eerste rector van het in 1514 gestichte Annaaltaar te Diessen.<sup>33</sup> Hij deed er afstand van in 1529.

Wanneer hij rector werd van het Maria-Magdalena-altaar, is niet bekend. Van zijn voorganger Jan Melis van Loe is niet bekend wanneer hij het heeft bezeten. In 1515 werd het sedert 1474 toegenomen inkomen van het altaar geschat op f 25 per jaar.<sup>34</sup> Omdat de feitelijke oprichting van het altaar pas plaats vond na het overlijden van de stichters, – dus na 1473 wat Henrick Beys betreft en kort na 1476 wat zijn broer Aernt betreft –, vertegenwoordigt het bedrag het totale inkomen. Met de aangifte moet zijn gesjoemeld, want alleen al de opbrengsten van de roggepachten vertegenwoordigden in 1515 een waarde van f 31:8:6, terwijl het huis aan de Gemene Plaats nog buiten beschouwing blijft.

2. Jan Jan Ghysbrechts.
3. Heylwich Jan Jan Ghysbrechts trouwde met Peter Jans Verheze geheten Peter die Sceper<sup>35</sup>, schepen van Hilvarenbeek.
4. Kathelyn Jan Ghysbrechts.
5. Lysbeth Jan Gysbrechts is voor 1539 kinderloos overleden. Haar erfgenamen waren Jan Jan Gysbrechts, Heylwich Jan Gysbrechts (gehuwd met Jan Pelsers) en Marye Jan Gysbrechts, weduwe van Wouter Koekebeckers.<sup>31</sup> Vermoedelijk waren zij de kinderen van haar broer Jan.
6. Yda Jan Jan Ghysbrechts.
7. Jenneken Jan Jan Ghysbrechts trouwde met Machiel Claes Jan Gerits.

27. L.P.W. Adriaenssen, „Zes eeuwen niet van huis. Een Esbeekse genealogie (1395–1989)”, *De Brabantse Leeuw*, XXXVIII (1989) 151.

28. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog*, 261. Leo Adriaenssen, „Goklustige clerus”, *De Brabantse Leeuw*, XL (1991) XXX.

29. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 2<sup>v</sup>, 8 mei 1522.

30. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 86<sup>v</sup>, 15 april 1524; f 167, Sint Lucia 1526.

31. SAOW, OAA Hilvarenbeek 4, ongef., 22 juni 1538.

32. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 23<sup>v</sup>, 29 april 1522.

33. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 9<sup>v</sup>, 3 juli 1522.

34. ARAG, Rekenkamer 24663, f XXIII<sup>v</sup>.

35. L.F.W. Adriaenssen, *Non omnia possumus omnes. Genealogie van het geslacht Van den Nieuwenhuysen 1400–1800* (s-Hertogenbosch, 1988) 461.

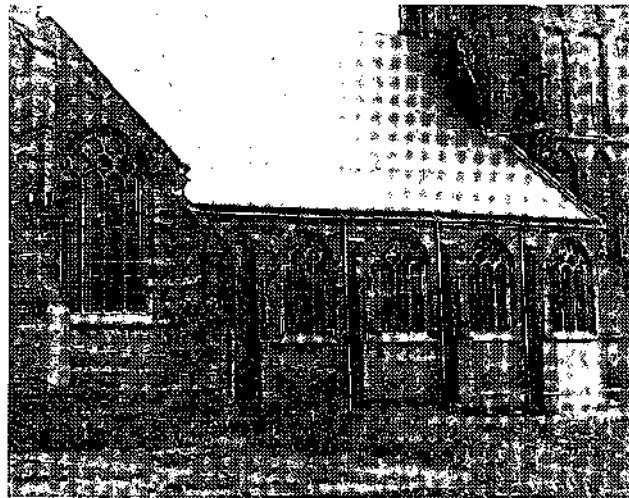
*Noordzijde van de Sint-Petrus'-Bandenkerk te Hilvarenbeek*

36. GAH, R , f 275<sup>v</sup>, 1495/97.  
37. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 42, 21 maart 1530.  
38. GAH, R 1242, f 7, 26 november 1472.  
39. SAOW, Hilvarenbeek R 30, f 53, z.d. (1577).  
40. L.F.W. Adriaenssen, „De erfgenamen van heer Ghijsel Bacx. § 14. Van der Byestraten”, *De Brabantse Leeuw*, XL (1991) 181, 182.  
41. SAOW, Hilvarenbeek R 61, f 65<sup>v</sup>, 21 januari 1577.  
42. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch* (5 dln; Sint-Michielsgestel, 1870–1876) IV, 614.  
43. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 194, 1527. R 24, f 131<sup>v</sup>, 1531. Moergestel R 294, f 183, 1 maart 1557 (Jacob Machielss van Beroussel is gehuwd met een dochter van heer Jan Custodis).  
44. ARAB, Rekenkamer 163, f CCLVI, 17 december 1513.  
45. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 21, 26 maart 1550.  
46. AAT, sectie III, ALG 13, f 91, 17 februari 1550.  
47. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog*, 265.

Willem Goijaerts Bacx alias Custers<sup>36</sup> ontleende zijn tweede naam aan de kosterij van Hilvarenbeek, die hij bediende. Hij woonde in de Wouwerstraat naast het huis van het Maria-Magdalena-altaar en bezat bovendien een huis in het Spul.<sup>37</sup> Misschien was hij een zoon van Goijaert Willems Bacx en Dymphna natuurlijke dochter van Henrick Janss van Dongen bij Lijsbeth Willems van der Straten, die in 1472 gegoed waren te Dongen.<sup>38</sup> Hij trouwde met een bloedverwante van de altaarstichters Henrick en Aernt Beys.

Doordat Willems vrouw of vrouwen onbekend zijn, kan ik de verwantschap met de altaarstichters niet vaststellen. In 1577 trad Jacob Symon Dircks Bacx op voor Willems priesterzoon Jan<sup>39</sup>, maar er is niets gebleken van een verwantschap tussen Jan en Jacob, ook niet tussen Jan en Jacobs vrouw Willemken Jan Wouter Reyners alias Bacx.<sup>40</sup>

Ook andere sporen lopen dood. Jan Bacx, in 1577 *koester tot Beeck*<sup>41</sup>, staat in geen aantoonbaar verband tot Willem Bacx alias Custers. Schutjes verwarde de priesters Jan Willems Bacx en Jan Custodis. Aan de laatste schreef hij de beurzenstichting van Jan Willems Bacx toe, die hij 1537 dateerde.<sup>42</sup> Jan Custodis<sup>43</sup> was echter minstens een generatie ouder dan Jan Willems Bacx. In 1513 kreeg hij tegen betaling van 2 gouden philipsguldens toestemming van de hertog om als bastaard te testeren.<sup>44</sup> Hij was toen kapelaan te Hilvarenbeek. Later had hij een prebende in het kapittel.



Willem Bacx was vader van:<sup>45</sup>

1. Goyaert Willem Bacx. Hij was wijlen in 1550 en vader van de onmondige  
A. Willem Goyaerts Bacx te Breda.<sup>46</sup>
2. Heer Jan Bacx<sup>47</sup> is geboren tegen 1500 en werd in 1518 ingeschreven als student aan de universiteit van Leuven, waar hij een meestertitel haalde. In 1529 viel hem krachtens zijn afstamming van zijn moeder het Maria-Magdalenabeneficium,

48. AAT, sectie III, ALG 13, los stuk tussen ff 33 en 34.
49. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 58, 4 maart 1551; f 180, 7 oktober 1552; f 205<sup>v</sup>, 2 januari 1554.
50. SAOW, Hilvarenbeek R 30, f 139<sup>v</sup>, eind 1579.
51. SAOW, Hilvarenbeek R 31, f 20, 7 februari 1581.
52. SAOW, Hilvarenbeek R 31, f 44, 2 mei 1582.
53. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de her-tog* 221.
54. SAOW, N 4309, 9 januari 1626.
55. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de her-tog*, 265.
56. SAOW, Hilvarenbeek R 26, f XXVI<sup>v</sup>, 21 februari 1562.
57. SAOW, Oisterwijk R 207, f 38<sup>v</sup>, *des Sondaechs nae die octave van des heylighs Sacraments dach* 1379. R 225, f 1<sup>v</sup>, *op Sinte Symon ende Juden dach der apostelen* 1396. Loon op Zand R 56, f 22, *des Sondaechs nae die octave van des heylighs Sacraments dach* 1379. Hilvarenbeek R 26, f XLVIII<sup>v</sup>, *des Sondaghs nae die octave van des heylighs Sacraments dagh* 1379. R 47, f 142, 1406 *op Sinte Pauwels dach conversio*. GAH, R 1189, f 20<sup>v</sup>, 12 november 1414. R 1199, f 16, 5 januari 1429. R 1227, f 462<sup>v</sup>. 1456/57. R 1238, f 275<sup>v</sup>, 1468/69.
58. SAOW, Oisterwijk R 177, f 13v/14, 21 januari 1472.

toe<sup>48</sup>, dat hem verplichtte om priester te worden. Een jaar later beloofde zijn vader hem een inkomen van 8 carolusgulden *omme met deser voerscreven lyfrente gepromoveert end geadmiteert te wordene totten priesterlycke state*.<sup>47</sup>

In 1550 kocht heer Jan zijn broers uit het ouderlijke huis in de Wouwerstraat naast het huis van zijn altaar.<sup>45</sup> In feite stonden deze huizen aan de noordzijde van de huis Vrijthof, toen nog Gemene Plaats genoemd. Hij verkocht twee huizen in de Wouwerstraat in 1551 en 1552 en kocht er een in 1554.<sup>49</sup>

In het oorlogsjaar 1579 schonk hij aan de kerkfabriek van Hilvarenbeek f 100 en schold hij twaalf jaarenten en -pachten van elk f 20 kwijt.<sup>50</sup> Enkele jaren later handelde hij in zijn kwaliteit van rector van Maria Magdalena als weldoener, toen hij de lasten van enkele schuldenaren reduceerde: Adriaen Peter Jan Goyaert Sweens en zijn familie mochten levenslang hun mud rogge erfpacht betalen met f 3:10:0<sup>51</sup> en Jan Aerts van den Poel mocht levenslang zijn 20 lopen roggepacht voldoen met f 2 en *thien lopen roggen inden sack*.<sup>52</sup>

Jan Bacx liet zich dus kennen als een sociaal bewogen mens, maar hij had ook hart voor het kerkleven. Hij stichtte althans een studiebeurs voor een Beekse koraal, die ter begeving stond van de kapitteldeken en de plebaan van Hilvarenbeek. Anders dan het geval was met zijn Maria-Magdalena-altaar hadden de bloedverwanten geen voorkeur.<sup>53</sup>

Heer en meester Jan Bacx leefde nog in 1582, was toen over de 80 en zal het niet veel langer hebben gemaakt (in 1588 trad zijn opvolger-beneficiant af). Hij werd begraven in de kerk van Hilvarenbeek ten zuiden van zijn altaar.<sup>54</sup>

3. Heer Joachim Bacx<sup>55</sup> studeerde rond 1550, behaalde een meestertitel, verbleef korte tijd in het norbertijnenklooster te Tongerlo en werd uiteindelijk een seculiere priester. Van zijn loopbaan is niets bekend.
4. Aert Willem Bacx.
5. Jacob Willem Bacx verschaftte zijn broer Jan door verkoop of erfenis een huis in de Gelderstraat.<sup>56</sup>

#### § 4. De nakomelingen van de gebroeders Beys

Iibis. HENRICK ARNT COELBORN BEYS VAN VENLOON<sup>57</sup> is ongeveer in het midden van de veertiende eeuw geboren. De goederen te Tilburg, Oisterwijk en Loon op Zand die hij in 1379 van zijn broer Jan overnam, vergold hij met een jaarlijkse pacht van 5 mud rogge uit het goed *ten Appel*. In 1382, *op sente Margrieten dach der maeght*, geloofde Art die Molner Arts Smolners uit zijn helft van *tegoet te Coudenbergh metter tymmeringhen daer toe horende* 3 mud rogge erfelijk aan Henrick, die mede optrad voor minstens zijn broers Lambrecht en Aert en zijn zwagers Eryt en Berys.<sup>58</sup>

Henrick was gehuwd met Lysbeth N. Vermoedelijk behoorde zij tot de familie Van Spreuwel, want in 1419 kochten de kinderen

59. SAOW, Oisterwijk R 143, f 13, in *die purificationis beate Marie virginis* 1419.
60. GAH, R 1189, f 20<sup>v</sup>, 1414/15.
61. GAH, R 1196, f 150<sup>v</sup>, 14 juli 1427. R 1198, f 3<sup>v</sup>, 13 november 1427.
62. GAH, R 1193, f 442, 28 september 1423.
63. GAH, R 1203, f 15, 20 november 1432.
64. GAH, R 1194, f 165<sup>v</sup>, 17 oktober 1423.
65. ARAB, Rekenkamer 45073, ff 135, 136. SAOW, Oisterwijk R 157, f 10, Sint Jan Evangelist 1448. GAH, R 1185, f 317. 1406/07. R 1188, f 63, 1412/13. R 1189, f 20<sup>v</sup>, 12 november 1414. R 1190, f 349, 19 februari 1417; f 409<sup>v</sup>, 19 mei 1417. R 1194, f 236<sup>v</sup>, 1423/24. R 1195, f 7, 12 maart 1425; f 239<sup>v</sup>, 27 januari 1425. R 1202, f 197, 12 januari 1432. R 1210, f 262, 7 juli 1440.
66. GAH, R 1198, f 136<sup>v</sup>, 14 juli 1428.
67. ARAB, Rekenkamer 45026, f CXXXIII. Idem 45073, f 136. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 121<sup>v</sup>, [1452]. GAH, R 1208, f 218<sup>v</sup>, 13 maart 1438. R 1214, f 81, 22 april 1444. R 1222, f 336, 1452/53. R 1228, f 42, 16 februari 1458. f 140<sup>v</sup>, 1457/58. R 1238, f 182<sup>v</sup>, 1468/69.
68. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 71<sup>v</sup>, 20 augustus 1530.
69. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de her-tog*, 258.
70. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 71<sup>v</sup>, 20 augustus 1530.
71. Onjuiste afstamming bij L. Adriaenssen, „Elf generaties Moonen. Namen, data, anekdotes”, *De Brabantse Leeuw*, XIX, XX (1970, 1971) 1970, 3.
72. GAH, R 1283, f 67<sup>v</sup>, 30 januari 1513. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 153<sup>v</sup>, 18 maart 1526.
73. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 275, 27 augustus 1533.
74. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 79, 9 februari 1551.
75. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 153<sup>v</sup>, 18 maart 1526.
76. GAH, Aanwinsten 7851, f 321, 24 oktober 1534.
77. SAOW, OAA Hilvarenbeek 4358, heilige-geestrekening 1563.
78. GAH, B 51, 1544/45, *sub lijfrenten*. SAOW, Hilvarenbeek R 61, f 57<sup>v</sup>/58, 1 december 1537.
79. SAOW, Hilvarenbeek R 29, f XXXVI, 13 september 1574.

van wijlen Henrick Coelborne, geassisteerd door heer Aernt Beys, een echtpaar en een weduwe (Dirc Wange Peters van den Doveloe en zijn vrouw Geertruyt Jan Dircs van Spreuwel en Kathelyn Jan Dircs van Spreuwel weduwe Henric van Davelo) uit hun versterf van hun tantes Enghelbeerne, Ermgart en Agnees, dochters van Dirc van Spreuwel.<sup>59</sup> Bij Lysbeth was Henrick vader van:

1. Aleyt Henrick Beys, volgt onder III.
2. Jan Henrick Coelborn zoon Arnt Beys.<sup>60</sup>
3. Margriet Henrick Coelborn Amts Beys, gehuwd met Willem van Haeren zoon Goyarts Boviers.<sup>61</sup> Van zijn vader (Goyart Bovier van Waelwyc<sup>62</sup>) erfde hij een halve hoeve te Tilburg in de Vijfhuizen met land te Loon op Zand en Udenhout, welk complex hij in 1432 met zijn vrouw in erfpacht uitgaf.<sup>63</sup> Willem Bovier woonde (in 1423) te Hilvarenbeek.<sup>64</sup>

III. ALEYT HENRICK COELBORN GEHETEN BEYS vestigde zich te Hilvarenbeek als vrouw van Peter Janss van Ghorop.<sup>65</sup> Deze was in 1428 heilige-geestmeester aldaar.<sup>66</sup> Peter was eigenaar van het goed *ten Loe* te Hilvarenbeek, waarnaar zijn kinderen zich Van Loe noemden. Van hen zijn er mij twee met name bekend:

1. Jan Peters van Gorop geheten van Loe, volgt onder IV.
2. Geertruyt Peters van Gorp, volgt onder IVbis.

IV. JAN PETER VAN GOROP GEHETEN VAN LOE<sup>67</sup> was schepen van Hilvarenbeek. Misschien had hij de lagere geestelijke wijdingen ontvangen, want hij trouwde niet met Margrietken Gerit Wouters van Myerde, de moeder van zijn drie kinderen.<sup>68</sup>

1. Heer Peter van Gorop<sup>69</sup> werd in 1481 als student in het kano-nieke recht ingeschreven aan de universiteit van Leuven. Later woonde hij als rector van Maria Magdalena te Hilvarenbeek.
2. Jan illegitieme zoon Jans Peters van Gorp verkocht in 1530 een van zijn vader geërfde mud erfrogge.<sup>70</sup>
3. Aleyt natuurlijke dochter Jan Peters van Gorop<sup>71</sup> trouwde met Adriaen Naes, die soms voluit en wellicht dubbelop Adriaen Jonaess Naes werd genoemd. In 1513 geloofde hij een rente uit zijn huis te Hilvarenbeek *byder plaetsen aldaer tussen eenen gemeynen voetpat, geheyten den Soelpat*, waarvan hij nog in 1526 de eigenaar wordt genoemd.<sup>72</sup> Zijn weduwe geloofde uit dit huis in 1533 een rente.<sup>73</sup> Zij leefde nog in 1551.<sup>74</sup> De kinderen waren:

- a. Heer Jan Naes kreeg in 1526 van zijn vader en van Dingen Willem Smeets een rente om zijn opleiding tot priester te bekostigen.<sup>75</sup> Aangezien hij was geboren rond 1494<sup>76</sup>, was het een late roeping, wellicht geïnspireerd door het rijke altaar van Maria Magdalena. Als priester resideerde heer Jan te Hilvarenbeek, waar hij in 1563 de Heilig-Bloedmis celebreeerde.<sup>77</sup> Sinds 1534 trok hij een lijfrente van 10 carolusgulden van de stad den Bosch.<sup>78</sup> In 1574 was hij wijlen.<sup>79</sup> Hij liet een bastaardzoon na: Goessen



80. SAOW, Hilvarenbeek R 246, kerkrekening 1563.
81. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 259<sup>v</sup>, 18 januari 1533.
82. GAH, R 1418, f 98, 1 oktober 1582. R 1438, f 323<sup>v</sup>, 26 februari 1600, ongef., 4 september 1593: SAOW, Hilvarenbeek R 29, f XXXVI, 13 september 1574.
83. RAH, R 1861, ongef., 4 september 1593.
84. ARAB, Rekenkamer 45073, f 135. Idem 45074, f CCVIII<sup>v</sup>. SAOW, Oisterwijk R 157, f 10, Sint Jan Evangelist 1448. GAH, R 1202, f 72, 17 maart 1432. R 1221, f 21<sup>v</sup>, 21 januari 1451. R 1228, f 42, 16 februari 1458. R 1243, f 147<sup>v</sup>, 28 juni 1474. R 1265, f 527<sup>v</sup>, 10 februari 1496/97.
85. GAH, R 1214, f 6<sup>v</sup>, 28 november 1443.
86. RAH, Raad en Rentmeester-Generaal 202, f LXXXVIII, LXXXVIII<sup>v</sup>.
87. AAT, ALG 13, f 118, 22 juli 1476. GAH, R 1244, f 142<sup>v</sup>, 19 december 1474.
88. SAOW, Hooge en Lage Mierde R 57, f 19<sup>v</sup>, 19 maart 1501. Hilvarenbeek R 23, f 137, 1 januari 1526. R 24, f 275, 27 augustus 1533. R 26, f XLVI<sup>v</sup>, 13 augustus 1561.
89. ARAB, Rekenkamer 45074, ff CCVIII<sup>v</sup>, CCXI, CCXI<sup>v</sup>. GAH, R 1243, f 85, 14 november 1473. R 1246, f 206, 16 mei 1477.
90. SAOW, OAA 4338, 29 mei 1469. RAH, Raad van Brabant 1322, f 204.
91. ARAB, Familiearchief d'Ursel, L 1499, f XLIV<sup>v</sup>. GAH, R 1262, f 62<sup>v</sup>, 1492/93. R 1263, f 95<sup>v</sup>, 16 januari 1494. R 1265, f 527<sup>v</sup>, 10 februari 1496 of 1497.
92. GAH, R 1256, f 540, 1486/87. R 1259, f 43, 4 mei 1490. R 1261, f 98<sup>v</sup>, 6 oktober 1491.
93. AAT, ALG 13, f 118, 22 juli 1476. GAH, R 1246, f 206, 1476/77. R 1265, f 142<sup>v</sup>, 1495/97.
94. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 259, 1554 (hun zoon Joest).
95. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 183<sup>v</sup>, 27 april 1527. R 24, f 22, 18 januari 1530; f 26<sup>v</sup>, 18 februari 1530 (i.m. 18 januari 1531).
96. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 86<sup>v</sup>, 13 december 1530.
97. SAOW, Looon op Zand R 55, f 21<sup>v</sup>, 22 januari 1507. Oisterwijk R 212, f 2, 12 april 1508.
98. GAH, R 1243, f 147<sup>v</sup>, 1473/74. R 1265, f 243<sup>v</sup>, 1495/97; f 527<sup>v</sup>, 10 februari 1496/97. R 1281, f 66<sup>v</sup>, 4 februari 1512. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 3<sup>v</sup>, 15 juni 1522. ARAB, Rekenkamer 13026, rekening Sint-Jansjaren 1494-1496, ongef., sub Hilvarenbeek.
99. SAOW, Hilvarenbeek R 59, f 46<sup>v</sup>, 15 augustus 1545.
100. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 137, 1 januari 1526.
101. GAH, R 1342, f 320, 27 juni 1545. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 71<sup>v</sup>, 20 augustus 1530.

heer Jan Naes, wiens kind in 1563 te Hilvarenbeek werd begraven.<sup>80</sup>

- b. Margriet Adriaen Naes.
- c. Jonaes Adriaen Naes.
- d. Peter Adriaen Naes.
- e. Elyzabeth Adriaen Naes, gehuwd met Jan Henrick Hermans<sup>81</sup> te Hilvarenbeek, zoon van Henrick bij Adriana Jan Maess. Hun dochter Ariaenken Jan Henrick Hermans en haar man Goissen Wernaertss van Honselaer<sup>82</sup> woonde te Hilvarenbeek in de Wouwerstraat, maar zijn in het heetst van de tachtiger oorlogsjaren vertrokken. In 1593 trad *Goossen van Hoentzelaer*, zoals hij signeerde, op namens het manhuis te Hilvarenbeek.<sup>83</sup>

IVbis. GEERTRUYT PETER VAN GHOROP ALIAS VAN LOE trouwde met Jan Janssen van den Dale<sup>84</sup>, een zoon van Jan Gerits van den Dale. Hij zag in 1443 af van het naasten van een huis aan de Plaats van Hilvarenbeek, dat door Cornelis natuurlijke zoon Ghybrechts Sprencfels was verkocht.<sup>85</sup> De mij bekende kinderen uit dit huwelijk zijn:<sup>86</sup>

1. Heer Henrick Jans van den Dale<sup>87</sup> werd de eerste rector van het door Henrick en Aernt Beys gestichte Maria-Magdalena-beneficic.
2. Aleyt Jans van den Dale, volgt onder V.

V. ALEYT JANS VAN DEN DALE<sup>88</sup> trouwde met Jan Wouter Claess van Vosselaer<sup>89</sup>, die in 1469 optrad als sterfman namens de Hilvarenbeekse Heilige-Geesttafel.<sup>90</sup> Van hun kinderen zijn bekend:

1. Heer Wouter Jan Claess van Loe<sup>91</sup> nam zijn naam over van het Hilvarenbeekse goed *te Loe*, waarvan hij een derde bezat.<sup>92</sup> Hij resideerde te Hilvarenbeek als rector van het Sint-Jeronimus-beneficic op het hoogaltaar.<sup>93</sup> Hij had een bastaarddochter:
  - A. Katlyn heer Wouters van Loe trouwde met Henrick Peters die Mesmeker.<sup>94</sup>
2. Aleyt Jan Wouter Claess, volgt onder VI.
3. Willem van Vosselair trouwde met Jenneken Jans Vercoyen, die in 1527 zijn kinderloze weduwe was<sup>95</sup>; haar nalatenschap werd in 1530 gedeeld.<sup>96</sup> Jenneken was een dochter van Jan van der Coeyen Jans, schepen van Diessen, en Lysbeth Jan Henrick Aleyten

VI. ALEYT JAN WOUTERS VAN VORSSELAER<sup>97</sup>, gehuwd met Jan Wouter Meliss van Loe.<sup>98</sup> Zijn bastaard Lysbeth<sup>99</sup>, die trouwde met Gummaer Peterss, kreeg van haar stiefmoeder 18 rijngulden ten behoeve van een lijfrente van een mud rogge.<sup>100</sup>

Aleyt hertrouwde met Jan van Eynde Claess, zoon van de Diesense schepen Claes Janss van (den) Eynde, weduwnaar van Aleyt Janss van der Coeyen. Haar kinderen, die in 1545 een boerderij te Looon op Zand met land te Udenhout verkochten, stammen uit haar eerste huwelijk:<sup>101</sup>

102. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog*, 264.
103. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 98<sup>v</sup>, 3 januari 1531. R 25, f 40<sup>v</sup>, 20 augustus 1550. R 26, f 14, 10 februari 1560; f XXVI<sup>v</sup>, 17 maart 1561; f X, 15 januari 1562. R 27, f 38<sup>v</sup>, 11 februari 1566. R 30, f 145<sup>v</sup>, 19 oktober 1580. RAH, Aanwinsten 1906, akte van 28 maart 1533.
104. SAOW, Hilvarenbeek R 24, f 319, 14 mei 1533.
105. SAE, Eindhoven R 29(II), f 1, 8 augustus 1538.
106. SAE, Eindhoven R 30, f 26, 16 juli 1548.
107. RAH, Commissie van Breda 383, f 44, no 119.
108. SAOW, Hilvarenbeek R 29, f CVII, 20 oktober 1575; f CXXXVI, 7 februari 1576.
109. GAH, R 1281, f 66<sup>v</sup>, 4 februari 1512. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 25<sup>v</sup>, 22 december 1522; f 34, 3 februari 1523; f 50<sup>v</sup>, 31 mei 1523. ARAB, Rekenkamer 45074, f CCCLXXXIV<sup>v</sup>.
110. SAOW, Hilvarenbeek R 23, f 167<sup>v</sup>, 7 december 1526.
111. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 137, 16 oktober 1552; f 160, 5 maart 1552. GAH, R 1346, f 120<sup>v</sup>, 10 december 1546. R 1357, f 6<sup>v</sup>, 8 oktober 1550.
112. SAOW, Hilvarenbeek R 25, f 47<sup>v</sup>, 14 september 1550.
113. W.H.Th. Knippenberg, „de gilden van Hilvarenbeek en hun koningszilver“, in: N. Heerkens (red.), *Hilvarenbeek in heden en verleden* (Z.pl., 1970) 60.
114. Adriaenssen, *Hilvarenbeek onder de hertog*, 272.

1. Heer Jan Melis van Loe<sup>102</sup> mag misschien worden geïdentificeerde met Jan Wouters uit Hilvarenbeek, die in 1518 te Leuven ging studeren. Later was hij rector van het Maria-Magdalena-altaar te Hilvarenbeek.
2. Henricxken Jan Wouter Melis trouwde met Roeloff Bartholomeus Schilders<sup>103</sup>, schepen van Diessen. Hij was een zoon van Bartholomeus Wellen Schilders en van Heylwich Jan Roeffs. Hij erfde van zijn vader de helft van f 3:3:0 erfcijs uit de *tolle oft bruggelt metten huijse opter bruggen staende, geheyt die tolbrugge* te Stratum en kocht in 1533 de wederhelft van de kinderen van zijn broer Wellen.<sup>104</sup> Aldaar verkocht hij in 1538 een erf *int Hoefyссер aen die tolbrugh*.<sup>105</sup> Aan zijn zwager Peeter Aertss Verschuyt verkocht hij in 1548 een erfcijs van 4 £ erfelijk groten Tournoois ad 16 penning, *des Saterdaechs voer Sinte Dionis misse* in 1341 geloofd door Gevert die Gruyter aan Diederick Stockelmans, poorter van Eindhoven, uit de tolbrug te Stratum.<sup>106</sup>

Roeloff woonde te Diessen. Voor dat dorp had hij zitting in de schepenbank van Hilvarenbeek c.a. Te Diessen was een van de cijnshoven van de abdij van Echternach gevestigd en Roeloff fungeerde als rentmeester of meier. In een cijnsboek staat: *Rodolphus filius Bartholomei Schilders levat singulis annis in Diessen ex censu domini abbatis ibidem XX groten veteris* (Roeloff Bartholomeuszoon Schilders heft elk jaar te Diessen uit de cijns van de heer abt 20 oude groten).<sup>107</sup> Hij was wijlen in 1575 en het jaar daarna werd zijn nalatenschap collateraal gedeeld.<sup>108</sup>

3. Geertruyt Jan Wouter Melis was gehuwd met Dierck Jans van Spreuwel<sup>109</sup>, die een zoon was van Jan Dierck Claes Diercx van Spreuwel. Zij woonden te Hilvarenbeek *tot Loe*. Dierck overleed tussen 1523 en 1526 en liet de volgende kinderen na, die in 1530 100 petersgulden kregen toegewezen in het testament van hun tante Lysbeth Dirck Claess van Spreuwel:<sup>110</sup>
  - a. Jenneken Diercx van Spreuwel, gehuwd met Henrick Janssen de Busser<sup>111</sup>, zoon van Jan (Adriaens?) Busers en Aleyt Wouter Willem Snellen. Op zijn beurt was hij heilige-geestmeester van Hilvarenbeek en bovendien was hij krachtens bloedverwantschap regent van het manhuis Jans van Spreuwel.<sup>112</sup> In 1565 participeerde hij als gildebroeder van *Sint Joris aan het landjuweel te Oosterhout*.<sup>113</sup> Hieruit nageslacht.
  - b. Heer Claes Janssen van Spreuwel<sup>114</sup> studeerde aan de universiteit van Leuven, maar behaalde geen academische titel. Hij vestigde zich in de Wouwerstraat te Hilvarenbeek, waar hij in de collegiale kerk het altaar van Sint Joris bediende. In die kwaliteit was hij tevens rector van het Jan van Spreuwelgasthuis voor oude mannen, dat in 1450 was gesticht door zijn betoveroudoom Jan van

Spreuwel ten behoeve van bloedverwanten.

- c. Aleyt Diercxss van Spreuwel, gehuwd met Henrick Goyaerts van Spreuwel.
4. Aleyt Jan Wouter Meliss van Loo.
5. Lysbeth Jan Wouter Meliss van Loo<sup>115</sup> werd de huisvrouw van Anthonis Symon Moonen.<sup>116</sup> Zij bewoonden het huis *den Coerbrant* in de Koestraat te Hilvarenbeek. Anthonis was een zoon van de molenaar Symon Lauwereyns Lauwers geheten Moen die Molder en van Heylwich Henricx van der Veeken alias Willekens.
6. Cathelyn Jan Wouters van Loo, volgt onder VII.

115. SAOW, Oisterwijk R 225, f 1<sup>v</sup>, 22 januari 1521.

116. Adriaenssen, „Elf generaties Moonen”, XIX, 4.

*(Wordt vervolgd)*